

HANDREIKING ten dienste van het gesprek over de toe-eigening van het heil

opgenomen in

- *Zoeken naar kerkelijke eenheid*, uitgave onder verantwoordelijkheid van het deputaatschap voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, 2003.

- Rapport deputaten Kerkelijke Eenheid van de Synode Leusden 1999 van de Gereformeerde Kerken in Nederland, bijlag 2.1.1, pag. 43-47

DE TOE-EIGENING VAN HET HEIL

Handreiking ten dienste van het gesprek over deze zaak tussen Christelijke Gereformeerden en Gereformeerden

Uitgangspunt

Uitgangspunt voor deze handreiking is de brochure over 'de toe-eigening des heils in de belijdenisgeschriften', door de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van Groningen, 1992, aan de kerken aangeboden (Ambtelijk Contact 32, nr. 3, maart 1993, geciteerd als AC) en de nota over de toe-eigening van het heil 'Toe-eigening in het geding' die aanvaard is als bezinningsstuk door de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken van Berkel en Rodenrijs, 1996 (uitgegeven in Werken aan eenheid, Barneveld 1997, geciteerd als WE). Verwijzingen naar de belijdenisgeschriften zijn gedaan in de oude vertaling die in beide kerken geautoriseerd is; voor een vertaling in hedendaags Nederlands zij verwezen naar de vertaling van W. F. Dankbaar e.a. in De Nederlandse belijdenisgeschriften, 's-Gravenhage 1983 of naar de vertaling in het Gereformeerd Kerkboek.

1. Wat is toe-eigening?

Het gaat om de vraag hoe een mens deel krijgt en deel houdt aan het heil. Dat betreft dus de totaliteit van het geloofsleven (AC, par. 1). Omdat het om het heil van Christus gaat, is de toe-eigening ook te omschrijven als het werk van Christus, die ons door zijn Geest deel geeft aan Zichzelf en aan al zijn weldaden (WE, par. 2).

2. Wie eigent toe: de Heilige Geest of de gelovige?

We belijden, met NGB, art. 22, 35 en H.C. Zondag 23: *de gelovige eigent (zich) toe*. Het doopformulier benadrukt: *de Heilige Geest eigent ons toe* hetgeen wij in Christus hebben. Het gaat hier om twee elementen die voluit Bijbels zijn. De toe-eigening is enerzijds voluit het werk van de Heilige Geest (bijv. Joh. 16:15, 1 Kor. 2:13, Gal. 4:6, Ef. 2:8, 1 Joh. 4:2,10). Anderzijds is het ook voluit een zaak van menselijke keuze en volharding (bijv. Matt. 11:28, Ef. 6:10, Hebr. 12:1). Daarbij beseffen we dat, ook als de gelovige onderwerp is van de toe-eigening, het geloof altijd een geschenk blijft van de Heilige Geest. Het werk van Christus komt ons uiteindelijk alleen door de werking van de Heilige Geest ten goede (vgl. AC, par. 2 en WE, par. 3.4).

We zien deze twee aspecten als onlosmakelijk met elkaar verbonden. Bij het eenzijdig benadrukken van het werk van de Heilige Geest bestaat het gevaar van lijdelijkheid. Bij het eenzijdig benadrukken van het werk van de gelovige bestaat het gevaar van een verkeerd activisme.

Primair gaat het dus om een werk van de Heilige Geest (AC, par. 2). De Heilige Geest werkt echter altijd zo, dat een mens zelf in zijn werk wordt ingeschakeld (WE, par. 4).

3. Toerekening en toe-eigening

Bij de toe-eigening van het heil is te rekenen met het verband waarin dit werk van God staat. Het heil dat Christus verworven heeft, wordt door de Heilige Geest toegepast. Wat in Christus geschonken is, zal door het geloof aangenomen moeten worden. Enerzijds is te spreken van verwerven, toerekenen, beloven en schenken. Daarnaast staat de werkelijkheid van toepassen, toe-eigenen, aannemen en deelachtig maken.

In Zond. 23 H.C. staat dat God mij de volkomen genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van

Christus schenkt en *toerekent*, terwijl in het volgende antwoord gezegd wordt dat ik die genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus ... niet anders dan alleen door het geloof aannemen en mij *toe-eigenen* kan (AC, par. 3; WE, par. 4).

Het doopformulier spreekt van de verzegeling door de Zoon, dat 'Hij ons wast in zijn bloed van al onze zonden ... also dat wij van onze zonden bevrijd en rechtvaardig voor God *gerekend* worden'. Daarbij is er de belofte van de Heilige Geest, 'dat Hij in ons wonen en ons tot lidmaten van Christus heiligen wil, ons *toe-eigenend* hetgeen wij in Christus hebben ..'. Dat is niet hetzelfde. Indien de verbondsbelofte niet langs de weg van persoonlijk geloof en bekering wordt aangenomen, hetgeen de Heilige Geest naar zijn belofte wil geven, komt het niet tot de verwerkelijking van de rijke belofte. Dan zal niet de verbondszegen, maar de verbondswraak het deel zijn van de kinderen des verbonds.

In dit verband is het goed er opmerkzaam op te maken dat er een verschil is tussen twee manieren waarop men zou kunnen spreken over 'kinderen van God'. In de Gereformeerde Kerken wordt bij de term 'kinderen van God' veelal gedacht aan alle 'kinderen van het verbond', namelijk de kinderen van gelovige ouders, die echt en voluit delen in de beloften van God. In de Christelijke Gereformeerde Kerken wordt de term 'kinderen van God' veelal in engere zin gebruikt, namelijk als 'die kinderen van het verbond, die langs de weg van geloof en bekering zich de beloften van het verbond hebben toegeëigend'.

Dat betekent echter niet dat hier een verschil in belijden naar voren komt, als we dezelfde term op twee manieren gebruiken. In verkondiging en pastoraat dienen alle kinderen van het verbond opgeroepen te worden werkzaam te zijn met de vaste beloften van God, zodat zij tot het leven met en vanuit de beloften komen. Dit proces heeft een duidelijk begin (wedergeboorte, bekering), maar is geen eenmalig gebeuren.

Dit krijgt een vervolg in de dagelijkse bekering, die een levenslange strijd inhoudt. Vanuit het zondebesef zal telkens opnieuw de weg naar Christus gegaan moeten worden om vergeving te vragen en te ontvangen.

'Slechts in de weg van gelovige aanvaarding wordt wat wij in de belofte bezitten, ons persoonlijk deel' (WE, par. 7). 'Wat in de belofte geschonken is, worden wij door het geloof deelachtig' (AC, par. 3).

Mogelijk kan verhelderend zijn op dit punt een citaat te noemen dat J. van Genderen in zijn *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, blz. 495, van Calvijn aanhaalt:

"Calvijn sprak in tweeërlei zin van kinderen van God, zoals hij ook een tweeërlei verkiezing, een tweeërlei adoptie en een tweeërlei roeping Gods kende. Om het onderscheid aan te geven, gebruikte hij het schema: algemeen-bijzonder. Gelet op de roeping die tot hen komt, worden alle nakomelingen van Abraham voor kinderen van God gehouden. 'In het verborgen heiligdom worden echter geen anderen als kinderen van God beschouwd dan zij in wie de belofte door het geloof bevestigd is' (Calvijn in zijn commentaar op Gen. 17:7). De gelovigen zijn de echte kinderen van God".

4. De Heilige Geest werkt het geloof door het Woord en met het Woord

De Here geeft ons de belofte dat, waar zijn Woord klinkt, Hij ook bezig is met zijn Heilige Geest tot Christus te trekken. Waar het Woord is, daar is Christus en daar werkt Hij ook door zijn Geest (bijv. Joh. 16:14, Rom. 10:17). We belijden dan ook met de H.C. Zondag 25 dat het geloof komt van de Heilige Geest die het geloof in onze harten werkt door de verkondiging van het Evangelie (vgl. 1 Kor. 1:21).

Dat wil niet zeggen dat onder het Woord zitten al genoeg is om behouden te worden. De Heilige Geest werkt niet in alle harten van hen die het Woord horen, het ware geloof. De Bijbel spreekt ook van een apart werk van de Heilige Geest in het openen van het hart, bijv. Hand. 16:14. De Geest werkt dus inderdaad niet alleen door het Woord, alsof dat werk daarin opgesloten is, maar ook met het Woord: waar het Woord opengaat, werkt Hij geloof en door dat geloof de overgave aan en de echte aandacht voor dat Woord.

Zo belijden we met D.L. III/IV, par. 11 en 12, dat de Heilige Geest bij de uitverkorenen het verstand en het hart opent 'opdat zij recht zouden verstaan en onderscheiden die dingen die des Geestes Gods zijn'. Dat is geen zaak van een 'aanrading' alsof het dan nog 'in de macht van de mens zou staan,

wedergeboren te worden of niet wedergeboren te worden, bekeerd te worden of niet bekeerd te worden.

Maar het is een gans bovennatuurlijke, een zeer krachtige en tegelijk zeer zoete, wonderlijke, verborgen en onuitsprekelijke werking, welke, naar het getuigenis der Schrift ... in haar kracht niet minder noch geringer is dan de schepping of de opwekking der doden' (vgl. WE, par. 5 en AC, par. 4). Hiermee worden twee standpunten afgewezen. Enerzijds het standpunt van de Dopersen die de Geest losmaken van het Woord. Dan wordt het ware werk van de Geest losgemaakt van de verkondiging van het Evangelie. Anderzijds wordt ook het standpunt van de Remonstranten afgewezen die stellen dat, als een mens onder de prediking gekomen is, het aan zijn vrije keuze ligt of hij tot geloof komt. Dat doet tekort aan de noodzaak dat de Heilige Geest met het gepredikte Woord doordringt tot in het diepst van de mens met zijn krachtige werking (D.L. III/IV, par. 11).

5. Prediking en gemeentebesouwing

'De rechte prediking is ook wat men wel noemt onderscheidende prediking' (WE, par. 13). In de prediking

zal de gemeente worden opgeroepen om te komen tot oprechte zelfbeproeving. Te denken valt aan de apostolische vermaning in 1 Kor. 10:1-5 (vgl. Openb. 2:5, 3:1). Het is bij uitstek in de verbondsgemeente dat de bediening van de verzoening plaats heeft, o.m. met de woorden 'laat u met God verzoenen' (2 Kor. 5:20).

Daarbij zal beseft dienen te worden dat de gemeente van Christus geen willekeurige groep personen is. De prediking zal uitgaan van de beloften van God voor zijn gemeente. 'De rechte prediking zal allereerst verkondiging van Gods beloften moeten zijn. In het verbond komt de Here primair met zijn beloften tot ons (vgl. Gen. 17:7, Hand. 2:39). Het verbond heeft 'twee delen': belofte en eis. Maar dat betekent niet dat er een evenwicht van belofte en eis is! Met J. van Genderen is te spreken van een overwicht van de belofte (*Verbond en verkiezing*, 1983, p. 62). De eis wordt voorafgegaan en gevolgd, gedragen en omgeven door de belofte en ook de vervulling van de eis is inhoud van de belofte. De Dordtse Leerregels geven de stand van zaken uitnemend weer, wanneer zij zeggen dat de belofte van het Evangelie verkondigd moet worden met het bevel zich te bekeren en te geloven, D.L. II, par. 5' (WE, par. 12).

Zonder geloof is een mens, ook al is hij lid van de gemeente, verwerpelijk. Het is in het Woord van God duidelijk dat elk verbondskind tot geloof zal moeten komen door de werking van de Heilige Geest. De vermaning tot zelfbeproeving, zoals die in 2 Kor. 13:5 staat, betreft niet alleen de 'stand' van het geloofsleven, maar ook de 'staat', d.w.z. de vraag of we door wedergeboorte een band van geloof aan de Here hebben gekregen; op de dag van Christus zal Hij verheerlijkt worden in zijn heiligen, dat wil zeggen in allen die tot geloof gekomen zijn (2 Tess. 1:10, vgl. Hebr. 4:11, 6:4-8, 10:26-31, 12:16,17).

'In de prediking zal ook aangewezen moeten worden dat het menselijk hart vele manieren kent om zich tegen het Evangelie te verzetten'. En wanneer het over deze kant van de prediking gaat, dient ook beseft te worden dat, wanneer de prediking op deze wijze het koninkrijk toesluit voor de ongelovigen en de huichelaars, dit niet betekent dat 'de oprechte gelovigen de verkondiging van Gods toorn en het eeuwige oordeel wel kunnen missen. Heel de gemeente heeft deze verkondiging nodig' (WE, par. 13, vgl. AC, par. 7).

6. De wedergeboorte

De wil om te geloven en het geloof zelf worden door de Heilige Geest in het hart gewerkt. D.L. III/IV, par. 11 en 12, spreken over de krachtige werking van de Heilige Geest die een dood mens levend maakt (vgl. bijv. Ez. 37:1-14, Joh. 3:3, 8, 1 Kor. 12:3). Bij dat levend maken hoort ook het begin van dat nieuwe leven. Dat wordt met nadruk gesteld tegenover de Remonstranten die stelden (en vandaag doen velen dat met hen), dat God de mogelijkheid tot het nieuwe leven in ons hart legt, terwijl wij dan (mede) uitmaken of we werkelijk herboren zullen worden.

Dit besef dat de Heilige Geest het nieuwe leven in het hart moet bewerken, maakt het echter niet noodzakelijk na te denken over het precieze tijdstip van de wedergeboorte, wanneer daar geen aanleiding toe is. Het zou ook niet goed zijn bij een dergelijk moment stil te blijven staan, indien er wel sprake is van een aanwijsbaar tijdstip, bijv. bij een krachtdadige bekering. In dat geval zou de

bekering een menselijk houvast kunnen worden dat in de plaats komt te staan van de belofte van God, die het enige houvast is en blijft.

We belijden met het doopformulier dat onze kinderen in zonden ontvangen en geboren worden en daarom kinderen des toorns zijn, zodat zij in het rijk Gods niet kunnen komen, 'tenzij zij van nieuws geboren worden'. In de prediking dient dit te worden aangewezen en in de huisbezoeken dient dit aan de orde te komen (WE, par. 7, AC, par. 5).

Dat betekent dat de wedergeboorte door ons niet in de kinderen van gelovige ouders wordt verondersteld.

Als de D.L. in I, par. 17 troost bieden aan gelovige ouders van een kind dat in zijn of haar kindsheid uit dit leven weggenomen wordt, dan is dat niet op grond van een veronderstelde wedergeboorte.

Deze kinderen zijn geheiligd in Christus 'uit kracht van het genadeverbond, in hetwelk zij met hun ouderen begrepen zijn', vgl. 1 Kor. 7:14. Voorzover bij het opgroeien reeds sprake is van 'onderscheid der jaren' zodat een keuze gemaakt kan worden, zullen de kinderen worden opgeroepen om te komen tot een persoonlijke aanvaarding van de beloften van het verbond. Tegelijk zal de kinderen gewezen worden op het werk van de Heilige Geest die het geloof schenkt. Deze is bij de doop aan hen beloofd. Daar mag door de kinderen op gepleit worden.

Bij twijfel over het persoonlijk delen in het heil dat door de Heilige Geest wordt toegeëigend, wordt in prediking en pastoraat met regelmaat gewezen op de vaste beloften van God. Daarin is altijd het houvast te vinden. Bij het komen tot een persoonlijke keuze voor de Here hoort dan ook het besef van wat de Here Jezus ons voorhoudt: 'niet gij hebt Mij, maar Ik heb u uitverkoren'.

In dit verband belijden we met D.L. III/IV, par. 10, dat het alleen aan God toegeschreven kan worden, als iemand komt en zich bekeert, daar Hij het is die het geloof en de bekering schenkt. Tegelijk wordt in datzelfde artikel met nadruk op het middel gewezen van de bediening van het Evangelie, waardoor God de zijnen in de tijd ook krachtdadig roept.

Het is voor ons een troost en een zekerheid dat we vervolgens met D.L. V, par. 6 belijden: 'want God, die rijk is in barmhartigheid, neemt, naar het onveranderlijk voornemen der verkiezing, den Heiligen Geest van de zijnen, ook zelfs in het droevig vallen, niet geheel weg, en laat hen zo ver niet vervallen, dat zij van de genade der aanneming en van den staat der rechtvaardigmaking uitvallen ...'.

Deze kennis leidt niet tot lijdelijkheid. Integendeel, Paulus gebruikt voor het leven in het geloof het beeld van de renbaan. Dat beeld blijft voor Gods kinderen de tekening van het leven in het geloof.

7. Kenmerken van de toe-eigening

Als het gaat om de kenmerken van de toe-eigening, wordt gewezen op de vruchten van de verkiezing, die in D.L. I, par. 12 worden opgenoemd: het ware geloof in Christus, de kinderlijke vreze Gods, droefheid naar Gods wil over de zonde en honger en dorst naar de gerechtigheid. Voorts zijn er de vruchten van het geloof die ons in het geloof kunnen bevestigen (WE, par. 9, AC, par. 7, vgl. D.L. V, par. 10).

In de prediking dienen deze zaken op een positieve manier aan de orde te komen. In D.L. I, par. 16 wordt gewezen op verschillen in zekerheid tussen hen die zoeken in het geloof te leven. Zo wordt gesproken van hen die 'het levend geloof in Christus of het zeker vertrouwen des harten, den vrede der consciëntie, de betrachtting van de kinderlijke gehoorzaamheid, den roem in God door Christus, in zich nog niet krachtiglijk gevoelen', terwijl ze wel de middelen gebruiken waardoor God beloofd heeft deze dingen in ons te werken. Verder wordt gesproken over gelovigen 'die in de weg der godzaligheid en des geloofs zo ver nog niet kunnen komen, als zij wel wilden'. Daarmee wordt in de prediking rekening gehouden, in die zin dat zij worden aangespoord 'in het waarnemen der middelen vlijtig voort te gaan, naar den tijd van overvloediger genade vuriglijk te verlangen, en die met eerbiedigheid en ootmoedigheid te verwachten', daarbij wijzend op de barmhartige God, die immers heeft beloofd 'dat Hij de rokende vlaswiek niet zal uitblussen, en het gekrookte riet niet zal verbreken'.

Dat betekent dat twijfel dus niet slechts benaderd dient te worden als zonde, die wordt afgewezen, maar dat in prediking en pastoraat leiding gegeven wordt aan hen die twijfelen (AC, par. 7, WE, par. 8, vgl. D.L. V, par. 7). Ook hier kan een citaat van Calvijn helpen: 'Voorzeker, wanneer wij leren, dat het geloof zeker en onbekommerd moet zijn, stellen wij ons niet een zekerheid voor, die door geen enkele onbekommerdheid wordt aangevallen; ja veeleer zeggen wij, dat de gelovigen een voortdurende strijd hebben met hun eigen gebrek aan vertrouwen. Zover is het er vandaan, dat wij hun

consciëntie in een kalme rust zouden plaatsen, die in 't geheel niet door enige beroering verbroken zou worden.

Aan de andere kant echter ontkennen wij, dat, op welke wijze ze ook gekweld worden, ze afvallen en afwijken van dat vaste vertrouwen, dat ze aangaande Gods barmhartigheid hebben opgevat' (*Institutie* III, 2,17, geciteerd in WE, par. 8).

In dit verband kan gewezen worden op de drieslag ellende, verlossing en dankbaarheid. De bevindelijke kennis van alle drie deze elementen is en blijft voor het geloof en de beleving ervan van groot belang, zoals H.C. Zondag 1 duidelijk aangeeft.

Dat betekent niet, dat het hier zou gaan om drie stations die een mens achtereenvolgens dient te passeren. We mogen niet gaan 'systematiseren, of de indruk gaan wekken dat (een bepaalde mate van) zondekennis een voorwaarde is waaraan wij eerst moeten voldoen om tot Christus te (mogen) komen' (AC, par. 6). Toch blijft staan dat 'geloven in de Here Jezus (ook altijd) impliceert, dat men zich zondaar voor God weet en kennis heeft van eigen ellende... De Here Jezus kan ons niet noodzakelijk en dierbaar zijn, tenzij de Heilige Geest ons overtuigt van onze verlorenheid en onmacht ... Zondekennis behoort tot geloofskennis. Zij groeit dan ook naarmate we verder komen in het geloof' (WE, par. 10).

Daarom is de persoonlijke kennis van alle drie deze elementen blijvend aandachtspunt in prediking en pastoraat.